

PRAKTISCH PIJN HERKENNEN BIJ KATTEN

landelijk informatiecentrum gezelschapsdieren

www.licg.nl
over houden van huisdieren

Van nature leven katten niet in groepen, maar alleen. In de natuur zijn ze niet alleen jager, maar kunnen ook prooi zijn. Als een kat zich kwetsbaar opstelt kan dit dus risicovol zijn en van soortgenoten hoeft een kat geen hulp of steun te verwachten. Een kat zal pijn daarom proberen te verbergen, want pijn tonen zou aangeven dat het dier zwak is. Daarom is het voor eigenaren soms lastig om aan een kat te zien of hij pijn heeft. Natuurlijk heeft pijn wel effect op de kat, waardoor deze onbewust subtiele signalen afgeeft. Om pijn goed te herkennen is het belangrijk om te weten op welke signalen gelet moet worden. Dit voorkomt dat katten onnodig pijn lijden of te laat naar een dierenarts gebracht worden.

Wat is pijn?

Pijn is een onplezierig gevoel dat aangeeft dat er ergens in het lichaam iets mis is. Dieren kunnen natuurlijk niet in woorden aangeven dat ze pijn hebben en hoe hevig die is. Het is daarom belangrijk om als eigenaar alert te zijn op andere signalen, hoe subtiel ze soms ook kunnen zijn. Pijn kan acuut (plotseling) of chronisch (langdurig) zijn. Bij acute pijn zullen de signalen duidelijker te zien zijn dan bij chronische pijn.

Signalen van pijn

Pijn kan tot uiting komen in lichamelijke veranderingen, die bijvoorbeeld door een dierenarts gemeten kunnen worden, maar ook in veranderingen in houding, gezichtsuitdrukking of gedrag die u thuis beter kunt opmerken. Er zal hieronder besproken worden op wat voor soort signalen gelet kan worden bij het herkennen van pijn bij de kat.

Eten en gewicht

De meeste katten die pijn hebben zullen minder eten of bij acute pijn soms zelfs geheel stoppen met eten. Dit kan bij katten binnen een korte tijd al voor ernstige problemen zorgen, omdat de kat gebruik gaat maken van vetreserves in het lichaam. Dit zorgt voor leververvetting wat soms fataal af kan lopen. Het is dus erg belangrijk om het eetgedrag in de gaten te houden en een dierenarts in te schakelen als de kat steeds slechter eet voor een langere periode, of niets eet voor een periode van langer dan een dag. Ook het gewicht moet in de gaten gehouden worden. Let daarbij op plotseling of langdurig gewichtsverlies, maar ook op gewichtstoename. Wanneer de kat zwaarder wordt terwijl hij nog evenveel eet als anders, kan dat komen doordat hij minder actief is en dat kan veroorzaakt worden door pijn (zie het kopje "veranderingen in gedrag").

Slaapritme

Wanneer een kat pijn heeft zal hij vaak meer en langer slapen. Maar ook juist minder slapen kan voorkomen bij een kat met pijn. Katten met veel pijn kunnen meer inactief wakker liggen en niet écht slapen. Als een kat slecht slaapt zal hij niet meer in de REM slaap (een fase in de slaap waarin de hersenen veel informatie verwerken) en de diepe slaap komen, wat nadelige gevolgen kan hebben voor de gezondheid van het dier. Het is daarom erg belangrijk om de slaapgewoontes van uw kat in de gaten te houden en een dierenarts te raadplegen als deze erg afwijken van het normale slaapritme.

Pijn herkennen aan gedrag

Het herkennen van pijn is thuis vaak makkelijker dan bij de dierenarts. De eigenaar van de kat weet hoe de kat zich normaal gedraagt en merkt afwijkingen dus sneller op. Pijnsignalen kunnen bij elke kat heel verschillend zijn. Daarnaast zullen katten hun pijn tegenover onbekenden, zeker in een stressvolle omgeving zoals de dierenartsenpraktijk, nog meer proberen te verbergen.

Gedragsveranderingen of abnormale gedragingen hebben vaak een medische oorzaak, dus wanneer hier sprake van is moet een dierenarts geraadpleegd worden. Geef aan de dierenarts door welk afwijkend gedrag u gezien hebt, omdat dit kan helpen sneller de juiste diagnose te stellen. Het kan ook handig zijn om de kat te filmen, zodat het voor de dierenarts makkelijker is om de lichaamstaal van de kat in de thuissituatie te beoordelen.

Veranderingen in gedrag

Katten houden van routine en zullen hier niet snel 'zomaar' van afwijken. Wanneer uw kat gedragsveranderingen laat zien, is het altijd belangrijk om op zoek te gaan naar de reden hiervan. Pijn kan een mogelijke oorzaak zijn. Zowel bij chronische als bij acute pijn treden er vaak gedragsveranderingen op. Bij acute pijn zal dit plotseling gebeuren waardoor het dus ook meer opvalt. Bij chronische pijn verandert gedrag geleidelijk waardoor het wat moeilijker te herkennen is. Het is belangrijk om dit in het achterhoofd te houden bij het observeren van het gedrag.

Hieronder worden de meest voorkomende gedragsveranderingen besproken die voorkomen bij een kat met pijn.

- **Verminderde activiteit:** Wanneer een kat pijn heeft zal hij vaak minder actief zijn en dus rustiger overkomen. Het kan voorkomen dat de kat niet meer wil rennen of springen en zijn tijd vooral slapend of liggend doorbrengt.
- **Verminderde sociale interactie:** Katten met pijn interesseren zich minder voor het spelen met soortgenoten of mensen en zullen minder vaak ander sociaal gedrag vertonen, zoals het wassen van andere katten.
- **Geen interesse tonen in de omgeving:** De kat zal minder kijken naar wat er om hem heen gebeurt, de ogen zullen vaker dicht zijn en bewegende dingen zoals vogels of vliegen zijn ineens minder interessant.
- **Terugtrekken:** Een kat met pijn trekt zich vaak terug om met rust gelaten te worden. Het kan voorkomen dat hij zich verstopt op plekken waar hij normaal nooit zit, het kan ook zijn dat hij zich terugtrekt naar de normale slaappleats.
- **Niet aangeraakt willen worden:** Het kan voorkomen dat een kat met pijn aanraking, borstelen en optillen niet meer goed kan verdragen. Hij kan dit op verschillende manieren aangeven of hij zal bijvoorbeeld minder dicht bij de ei genaar gaan liggen dan normaal.
- **Minder wassen:** Een kat met pijn zal zichzelf vaak minder gaan wassen en kan er daardoor onverzorgd uit gaan zien. Het kan ook voorkomen dat de kat juist heel veel wast op één specifieke plek omdat het op die plek pijn doet.
- **Niet (goed) strekken:** Strecken kan voor een kat met pijn extra pijnlijk zijn, waardoor een kat met pijn het strekken dus kan gaan vermijden of minder diep zal strekken.

Afwijkend gedrag

Niet alleen veranderingen in het gedrag, maar ook het laten zien van nieuwe gedragingen kan een teken zijn dat de kat pijn heeft. Wanneer een kat gedragingen laat zien die hij normaal nooit zal tonen, of alleen in een andere situatie, wordt er gesproken van afwijkend gedrag. De volgende afwijkende gedragingen komen vaak voor bij een kat met pijn:

- **Veranderd "karakter":** Een veelvoorkomend signaal dat een kat pijn heeft is het veranderen van het karakter. De kat kan agressiever worden (meer bijten, slaan, blazen), of het kan voorkomen dat de kat juist schrikachtiger wordt.
- **Lusteloosheid:** De kat reageert minder op dingen waarop hij normaal wel zou reageren en lijkt "minder zin in het leven" te hebben of komt "depressief" over.
- **Verwijzen naar het pijngebied:** Wanneer een kat pijn heeft gebeurt het vaak dat hij op bepaalde manieren "verwijst" naar een pijngebied. Dit kan gebeuren via het specifiek wassen, zoals hier boven te lezen, maar ook door het kijken naar de pijnlijke plek, het aanraken van de plek, of veel krabben op één en dezelfde plek. Deze gedragingen zijn niet altijd opvallend en kunnen ook andere oorzaken hebben zoals jeuk of stress.
- **Vluchten bij benadering:** De kat zal meer vluchtgedrag vertonen wanneer hij benaderd wordt en zichzelf daarbij soms ook verstoppen.
- **Anders lopen:** Wanneer de manier van lopen van de kat aangepast wordt is dit vaak te wijten aan pijn. Afwijkend lopen is vooral zichtbaar bij traplopen en bij het op- en afspringen vanaf hoogtes. Mank lopen is ook op andere momenten goed te herkennen.
- **Rusteloosheid:** Een kat die rusteloos lijkt, of waarvan het lijkt alsof hij "niet lekker kan liggen" en van positie blijft veranderen, kan last hebben van pijn.
- **Veranderingen in plasgedrag:** Wanneer een kat pijn heeft kan het voorkomen dat hij de kattenbak niet meer in wil of kan. Dan zal de kat een andere plek kiezen om zijn behoeftes te doen. Het kan ook voorkomen dat de kat wel in de bak plast, maar de urine niet begraaft. Dit kan naast een teken van pijn ook een teken van stress zijn.

Houdingen

Een kat met pijn zal vaak andere houdingen aannemen om zo de pijn te verlichten of omdat hij zich zo veiliger voelt. De meest voorkomende houdingen die een kat met pijn aanneemt zijn:

- **Elleboogzit/gehurkte positie:** Een zittende houding met de pootjes gedeeltelijk onder het lichaam gestopt, de ellebogen naar binnen getrokken, tegen de buik aan gedrukt. Vaak ziet de kat er gespannen uit of voelen de spieren gespannen.
- **Hoofd hangt lager dan de schouders:** Bij het lopen of zitten kan het hoofd lager hangen dan de rest van het lichaam.
- **Gebolde rug:** De rug van de kat zal vaak gebogen zijn wanneer deze pijn heeft. Dit kan te zien zijn bij het liggen, maar ook bij het bewegen.
- **Niet meer de "normale" houding aannemen:** Het belangrijkste waar bij het observeren van de houdingen naar gekeken moet worden is of ze afwijken van normaal. Ligt een kat normaal opgerold in een balletje, maar doet hij dat nu ineens nooit meer? Dat kan een teken zijn dat er iets aan de hand is.

Gezichtsuitdrukkingen

Aan het gezicht van een kat is veel af te lezen. Bepaalde gezichtsuitdrukkingen kunnen veel vertellen over hoe de kat zich voelt, dus ook of hij pijn heeft. Er zijn 4 belangrijke gezichtsuitdrukkingen die kunnen helpen bij het herkennen van pijn bij de kat.

- **Gesloten of half-dichtgeknepen ogen:** Een kat met pijn zal minder alert uit de ogen kijken en deze vaak helemaal of half dichtknijpen. Verwar dit niet met een tevreden kat die langzaam zijn ogen dichtknijpt en weer opent!
- **Platte oren:** De oren van de kat zeggen veel over zijn toestand. Wanneer een kat heel veel pijn heeft kan hij zijn oren plat naar buiten draaien. Een kat kan in zijn taal naar andere katten ook zijn oren platleggen. Wanneer er echter geen andere katten in de buurt zijn, kan dit een teken van pijn zijn.
- **Platte neus en aangespannen bek:** Een erg subtiel pijnsignaal van de kat is het plat trekken van de neus en het aanspannen van de bek. De kat lijkt hierdoor een iets bredere bek te hebben en een kleinere neus.
- **Gespannen snorharen:** De snorharen zijn rechtgetrokken en wijzen naar voren.

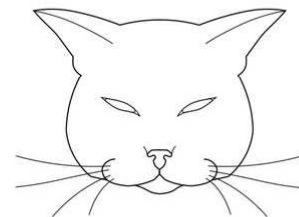
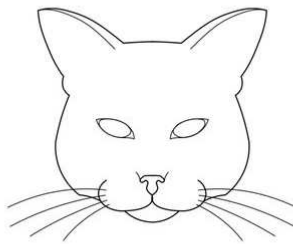
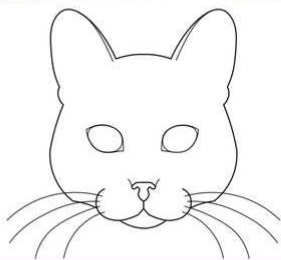
Hulpmiddelen voor het herkennen van pijn

Om het herkennen van pijn makkelijker te maken zijn er vele pijnschalen ontwikkeld. Met behulp van een pijnschaal kan de aanwezigheid van pijn, met name acute pijn, bepaald worden. Bij het gebruik van pijnschalen wordt er op verschillende factoren gelet: veranderingen in gedragingen, houdingen, gezichtsuitdrukkingen en bijvoorbeeld veranderingen in het eetgedrag. Aan elke factor wordt een score gegeven op een bepaalde schaal, bijvoorbeeld van 0 tot 2. Hierdoor wordt er een compleet beeld gevormd over de pijntoestand van het dier. Hieronder worden twee pijnschalen uitgelicht die handig in gebruik zijn voor het herkennen van acute pijn bij de kat.

Feline Grimace Scale (gezichtsuitdrukking)

De Feline Grimace Scale is een erg nieuwe pijnschaal, maar hij wordt al volop gebruikt door dierenartsen. Met behulp van deze schaal worden gezichtsuitdrukkingen gescoord, waarbij gelet wordt op vijf onderdelen: de positie van de oren, de stand van de ogen, de spanning in de snuit, de positie van de snorharen en de positie van het hoofd.

Er wordt voor elk onderdeel een score gegeven van 0 tot 2, waarbij 1 staat voor "gematigd aanwezig" en 2 voor "duidelijk aanwezig". Dit leidt uiteindelijk tot een indicatie van de pijn van de kat. De schaal kan ook thuis door huisdiereigenaren gebruikt worden om een indruk te krijgen over de pijntoestand.

0 = Niet aanwezig

- Oren: wijzen naar voren
- Ogen: staan open
- Snuit: is ontspannen (ronde vorm)
- Snorharen: hangen ontspannen en in een boog
- Hoofd: bevindt zich boven de schouderlijn

1 = Gematigd aanwezig

- Oren: staan licht opzij getrokken
- Ogen: staan gedeeltelijk open
- Snuit: licht gespannen
- Snorharen: in een lichte boog of recht
- Hoofd: bevindt zich ter hoogte van de schouderlijn

2 = Duidelijk aanwezig

- Oren: liggen plat en zijn naar buiten gedraaid
- Ogen: samengeknepen
- Snuit: gespannen (elliptisch van vorm)
- Snorharen: recht en naar voren gericht
- Hoofd: bevindt zich onder de schouderlijn of naar beneden gekanteld (kin naar de borst)

Feline Grimace Scale. Met toestemming gebruikt en vertaald. Oorspronkelijke publicatie: Evangelista, M. C. et al. Facial expressions of pain in cats: the development and validation of a Feline Grimace Scale. Sci. Rep. 9, 1–11 (2019). Meer informatie op <https://www.felinegrimacescale.com/>.

De pijnschaal mag alleen als ondersteuning gebruikt worden. Niet alle dieren met pijn zullen de divers gezichtsuitdrukkingen laten zien, de uiting daarvan is namelijk ook afhankelijk van de omstandigheden. Als er vermoed wordt dat de kat pijn heeft is het belangrijk om de dierenarts om raad te vragen, ongeacht wat de uitslag van de Grimace Scale is.

Composite scale (gedrag en gezichtsuitdrukking)

Om pijn bij katten te herkennen bestaan er verschillende Composite Pain Scales. Zo'n pijnschaal kijkt naar het dier in zijn geheel en neemt meer factoren mee dan bijvoorbeeld de Grimace schaal. De Glasgow Composite Scale is een voorbeeld van een pijnschaal die makkelijk in gebruik is. Deze schaal scoort gedrag met een score van 0 tot 4 en kijkt daarnaast ook naar gezichtsuitdrukkingen. De scores worden opgeteld waardoor er een eindoordeel over de pijntoestand van de kat uitkomt. De pijnschaal is te vinden op:

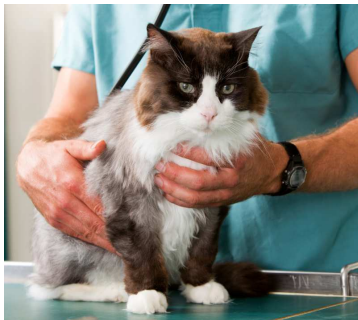
https://www.aprvt.com/uploads/5/3/0/5/5305564/cmp_feline_eng.pdf

Pijn onderscheiden van ander gedrag

Soms is het erg moeilijk te bepalen of een kat pijn heeft, ergens bang voor is, of zich bijvoorbeeld anders gedraagt omdat hij zich erg verveelt. Alle drie hebben ze te maken met stress, waardoor de signalen ook erg overeen zullen komen. Pijn en angst kunnen vooral goed onderscheiden worden doordat een angstige kat over het algemeen vaak probeert te vluchten, of juist snel agressief

wordt, terwijl een kat met pijn vaak juist wat passiever is en zich zal verstoppen en geen interesse in de omgeving toont. Een bange kat is te herkennen aan de vergrote pupillen, terwijl een kat met pijn de ogen dicht knijpt. Een (chronisch) verveelde kat kan stereotiep gedrag vertonen, zoals het (kaal)likken van bepaalde plekken op het lichaam. Ook zal de kat vaak minder bewegen, meer slapen, of juist dingen beginnen te onderzoeken die eerder nooit interessant waren, wat allemaal dus erg moeilijk te onderscheiden is van pijngedrag.

Pijn behandelen

Bij een kat met pijn is het erg belangrijk om iets tegen die pijn te doen. Neem daarom contact op met de dierenarts als u denkt dat uw kat pijn heeft. Deze kan verder onderzoek doen. De dierenarts kan ook pijnstilling voorschrijven om uit te sluiten of juist te bevestigen dat er sprake is van pijn. Als er sprake is van pijn, zijn er vaak duidelijke gedragsveranderingen bij te zien bij het starten (of stoppen) van de pijnstilling. Wanneer pijn uitgesloten is, kan eventueel door een gedragstherapeut gekeken worden wat de oorzaak is van het afwijkende gedrag van uw kat.

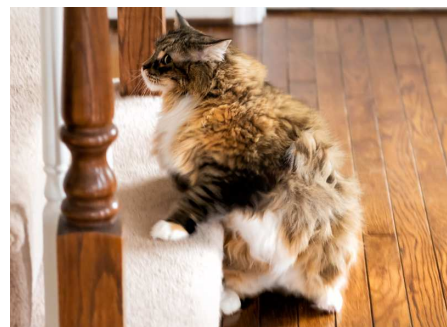
Ga niet zelf 'dokteren' en gebruik nooit (zonder voorafgaand overleg met uw dierenarts) pijnstillers die voor mensen bedoeld zijn, deze zijn vaak giftig voor dieren!

Veelvoorkomende oorzaken van pijn

Sommige veel voorkomende aandoeningen kunnen goed herkend worden door de bijbehorende pijnsignalen. Door te weten welke signalen dit zijn wordt het vaak veel makkelijker om pijn te herkennen en deze te koppelen aan een aandoening. Hieronder worden de meest voorkomende aandoeningen besproken die pijn kunnen veroorzaken bij de kat.

Artrose

Artrose is een veel voorkomende aandoening die pijn veroorzaakt doordat botten en gewrichten langs elkaar wrijven. Doordat artrose een chronische aandoening is en dus langzaam erger wordt is het lastig te herkennen bij katten. Wanneer een kat moeite krijgt met springen of geen moeite meer neemt om op plekken te springen waar hij eerst wel kwam, kan dit een teken zijn van artrose. Ook het minder bewegen ("luier zijn"), stijve bewegingen, verdikkingen rondom gewrichten, depressie, onverzorgde vacht en het niet meer gebruiken van de kattenbak zijn veel voorkomende signalen van artrose en andere gewrichtsproblemen. Let ook op kleinere signalen, zoals steeds de pootjes naast elkaar zetten bij het traplopen, langer twijfelen bij het op- en afspringen, eerst zo ver mogelijk naar beneden 'glijden' voordat er afgesprongen wordt, enzovoorts.

Gebitsproblemen

Het gebit van de kat moet goed verzorgd worden om pijnlijke aandoeningen te voorkomen. Een veel voorkomende oorzaak van gebitsproblemen bij de kat is tandplak en daaruit volgend tandsteen, wat vaak makkelijk te voorkomen is door goede voeding of het regelmatig (laten) poetsen van de tanden. Als een kat last heeft van tandproblemen zal dit vaak te merken zijn aan veranderingen in het eetgedrag, zoals het laten vallen van voedsel uit de bek ('kruimelen') tijdens

het eten. Daarnaast kan het voorkomen dat de kat bloedingen in de bek of rood tandvlees heeft, een gezwollen bek heeft, een stinkende adem ontwikkelt en gewicht verliest. Ook kan een kat agressief en onvoorspelbaar worden door problemen met de tanden.

Buikpijn

Buikpijn kan verschillende oorzaken hebben bij katten. Vooral problemen met de spijsvertering, zoals diarree, kunnen tot buikpijn leiden. Wanneer een kat buikpijn heeft kan dit dus goed te herkennen zijn aan veranderingen in de ontlasting. Daarnaast zal een kat met buikpijn in elkaar gedoken zitten met de voorpoten onder het lichaam en de ellebogen naar de buik wijzend. De buik voelt hierbij bijna altijd heel gespannen. Het hoofd hangt vaak lager dan het lichaam. Buikpijn kan ook zorgen voor agressie bij de kat.

Voorkomen van pijn

Pijn bij katten is soms lastig te herkennen. Het beste is natuurlijk om pijnklachten zo veel mogelijk te voorkomen. Dit is helaas niet altijd mogelijk, maar veel aandoeningen kunnen door middel van een goede verzorging van de kat voorkomen worden of milder verlopen. Meer informatie over een goede verzorging voor een gezonde kat is te vinden in het document "Houd uw kat gezond!".

Overzicht: Signalen die bij de kat op pijn kunnen wijzen**Lichaamsfuncties:**

- Minder of niet eten
- Meer en langer, of juist minder slapen

Gedragsveranderingen:

- Minder sociale interactie met soortgenoten of mensen
- Geen interesse in de omgeving
- Terugtrekken, verstoppert
- Niet aangeraakt willen worden, minder bij de eigenaar liggen
- Minder wassen, of juist veel wassen op één specifieke plek
- Niet (goed) strekken

Ander gedrag vertonen dan normaal

- Veranderd 'karakter', bijvoorbeeld agressiever of schrikachtiger
- Lusteloos of depressief overkomen
- Verwijzen naar een pijngebied, door kijken, veel wassen of krabben op één plek
- Vluchten bij benadering
- Anders lopen
- Rusteloosheid, steeds van positie veranderen
- Veranderingen in plasgedrag, niet meer op de kattenbak willen, urine niet begraven

Specifieke houdingen:

- Elleboogzit/gehurkte positie, de kat ziet er gespannen uit of de spieren voelen gespannen
- Hoofd lager dan de schouders
- Gebolde rug
- Niet meer de "normale" houding aannemen

Gezichtsuitdrukkingen:

- Oren opzij getrokken of plat liggend en naar buiten gedraaid
- Ogen halfgesloten of gesloten
- Snuit gespannen
- Snorharen rechter dan normaal, eventueel naar voren gericht
- Hoofd lager dan normaal, eventueel kin naar de borst

Het Landelijk InformatieCentrum Gezelschapsdieren biedt onafhankelijke en betrouwbare informatie over het houden van huisdieren.